
**МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ «ЛЕКСИКОГРАФІЧНИЙ
ДОСВІД Б. Д. ГРІНЧЕНКА
НА ЗАГАЛЬНОСЛОВ'ЯНСЬКОМУ ТЛІ»**

Ірина Гнатюк

**«Словарь української мови»
за редакцією Бориса Грінченка
в оцінці українських мовознавців**

«Словарь української мови» за редакцією Бориса Грінченка є своєрідним підсумком і найвищим досягненням трьохсотлітнього розвитку української лексикографії, якщо її початком уважати 1596 рік, коли «дидаскал» Лаврентій Зизаній Густановський видав у Вільні книжку під назвою «Наука до читання і розуміння письма словенського», у якій було вміщено «Лексис сиріч реченія вкратце собранны. И из словенскаго языка, на простый русский диалект истолкованны».

Значний на час виходу «Словаря..» (1907–1909 рр.) обсяг українського лексичного матеріалу (68 тис. реєстрових одиниць) і досить кваліфіковане його лексикографічне опрацювання висунули «Словарь..» у ряд найавторитетніших словникових праць у вітчизняній лексикографії, про що свідчить присудження цьому словникові премії М. І. Костомарова, встановленої Російською Академією наук [7: 63].

Високу оцінку «Словареві..» дав акад. О. Шахматов. «Подводя итог обоим словарным трудам, представленным редакцией «Киевской Старины» на соискание премии Н. И. Костомарова за лучший малорусский словарь,— назначено в «Отчете о присуждении премии Н. И. Костомарова за лучший малорусский словарь»,— академикъ Шахматовъ нашель, что первый трудъ, составленный Б. Д. Гринченкомъ, можно признать лучшимъ малорусскимъ словаремъ сравнительно со всѣми, до сихъ поръ вышедшими. Непосредственное знакомство съ источниками, обиліе матеріала, извлеченнаго

какъ изъ нихъ, такъ и изъ живыхъ народныхъ говоровъ, тщательная обработка каждаго слова, снабженнаго поясненіемъ его значенія, ссылками на источники съ примѣрами,— все это выдѣляетъ Словарь изъ всѣхъ предшествовавшихъ ему опытовъ по лексикологіи малорусскаго языка» [6: VII].

Обсягом свого реєстру, використанням джерел, складом і добром лексики, опрацюванням семантики, точністю й докладністю документації та випрацьованими принципами нормалізації лексичного та фразеологічного складу української мови «Словарь..» Б. Грінченка перевершує всі попередні українські словники. Саме ці лексикографічні параметри, як слушно зауважує А. А. Бурячок, ставлять його в ряд великих тлумачних і перекладних словників слов'янських мов 2-ої половини XIX — поч. XX століть, зокрема таких, як «Словарь церковнославянского и русского языка», сост. Вторым Отделением Академии наук (1847), «Толковый словарь живого великорусского языка» В. І. Даля (1863–1866), перші томи «Словаря русского языка», сост. Вторым Отделением Академии наук за ред. Я. К. Грота (т. 1, 1895) та О. О. Шахматова (т. II, 1895–1907), «Słownika języka polskiego» С. Б. Лінде (1854–1860), перші чотири томи «Słownika języka polskiego» за ред. Я. Карловича, А. Кринського та В. Недзведзького (1900–1908), «Slovník česko-německý» Й. Юнгмана (1835–1839), «Словарь болгарского языка» А. Дювернуа (1899), перші томи «Rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika» (з 1880 р.), «Slovensko-nemski slovar» А. Вольфа — М. Плетершника (1894–1899) [1: 95].

Якщо порівняти «Словарь..» Б. Грінченка за обсягом реєстру (68 тис. слів) з такими найбільшими лексиконами того ж періоду, як «Толковый словарь..» В. І. Даля (близько 200 тис. слів) і «Slovník..» за ред. Я. Карловича та ін. (близько 280 тис. слів), то ця розбіжність між ними, на думку А. А. Бурячка, пояснюється здебільшого використанням останніми — на відміну від Бориса Грінченка — старокнижних джерел. Крім того, В. І. Даль долучив до свого словника матеріали української та білоруської мов. Та й за часом словники російської і польської мов уклалися незрівнянно довше, ніж праця Бориса Грінченка [1: 95].

Стосовно паралелей «Словаря..» за ред. Б. Д. Грінченка з тогочасними словниками болгарської мови, то «Словник болгарської мови» («Речник на българския език з тълкуване речите на български и руски» т. I — V, Пловдив, 1895–1904; т. VI, що вийшов 1908 р. й містив доповнення) був орієнтований на народну мову і не мав нормативних завдань. «Словник болгарської мови за пам'ятками народної словесності і творами новітнього друку» (Москва, 1885–1889) А. Л. Дювернуа, навпаки, спирався на книжну мову і не міг задовольнити практичних потреб [5].

Українські мовознавці багато уваги приділили розглядові й оцінці «Словаря..» як у різних підручниках та посібниках, так і в спеціальних статтях. Зокрема, П. Й. Горещкий у відомій праці «Історія української лексикографії» (1963) подає докладну історію створення «Словаря..» та характеристику його джерел, проаналізувавши які, учений робить висновок про те, що «словник Грінченка був складений не як словник літературної мови, а як словник взагалі всієї української мови — живої народної і (з обмеженням) літературної, тобто за тим самим принципом, за яким складався і найновіший академічний словник російської мови (починаючи з 1985 р., коли редактором його став акад. Олексій Шахматов)» [3: 137]. Розглядаючи «Словарь української мови» за ред. Б. Д. Грінченка, П. Й. Горещкий наводить найістотніші і найважливіші з думок і принципів, якими керувався редактор під час роботи над «Словарем..».

В огляді лексикографічних праць до кінця XIX ст. Петро Йосипович досить часто посилається на передмову до «Словаря..», в основу якої покладено ґрунтовну працю Бориса Грінченка «Огляд української лексикографії», де автор уперше простежує шлях розвитку українського словникарства з кінця XVI до початку XX ст., коротко характеризуючи найважливіші словники й висловлює думки з приводу деяких суттєвих питань лексикографічної роботи.

Глибокого і вдумливого дослідника Грінченкового «Словаря..» маємо в особі українського мовознавця М. М. Пилинського. Ще 1963 року, працюючи над кандидатською дисертацією, Микола Миколайович присвятив спеціальну статтю аналізу реєстру «Словаря..». У численних студіях, зокрема в монографії «Мовна норма і стиль» (1976), дослідник неодноразово наголошує на нормативному характері «Словаря..». «Всі обставини, — зазначає він, — що впливали на упорядкування цієї ґрунтовної лексикографічної праці, здається, аж ніяк не сприяли створенню словника нормативного типу. Умови конкурсу Російської Академії, на який було подано «Словарь української мови», орієнтували упорядників насамперед на створення словника українських народних говорів. Настанови редакції журналу «Киевская старина», що була організатором роботи Б. Грінченка над словником і передала йому деякі зібрані раніше лексикографічні матеріали, теж виразно вимагали обмеження літературних і лексикографічних джерел на користь фольклорно-етнографічних, тобто діалектних, записів... Разом з тим Б. Грінченко об'єктивно чимало зробив, щоб розширити використання літературних джерел, обмеживши коло деяких діалектних записів» [9: 210].

До «Словаря..» М. М. Пилинський звертався упродовж усього свого життя: і в роки аспірантської юності, і в поважному віці — уже з висоти досвіду.

Змінювалися погляди вченого на словник, але незмінним залишався пієтет, захоплення як самим лексиконом, так і його творцем. Справжнім чином громадянської мужності, справою честі талановитого вченого є його стаття «Словник Б. Грінченка. Міфи і факти», опублікована 1988 року в журналі «Мовознавство» (№ 6), у рік 125-річчя від дня народження Б. Д. Грінченка. Ця стаття — своєрідний виклик і собі, і тим стереотипам, що усталилися стосовно «Словаря...». Перший міф: Борис Грінченко — тільки упорядник, а не автор «Словаря...». До цього міфу, на думку М. М. Пилинського, причетний і сам автор, оскільки на титулі Словника зазначено «Словарь української мови. Зібрала редакція журналу «Киевская Старина». Упорядкував з додатком власного матеріалу Борис Грінченко». Спираючись на дані рукописного фонду ЦНБ АН УРСР (нині — НБУ ім. Володимира Вернадського), М. М. Пилинський наводить численні факти, які свідчать про те, що Борис Дмитрович — і повноправний автор, і упорядник, і редактор «Словаря...». Надані редакцією журналу «Киевская Старина» матеріали стали відправною точкою, первісним реєстром та частково — картотекою, яку потрібно було звірити й перевірити. А семантичне опрацювання, граматичні форми, стилістичні та пояснювальні ремарки — все це було здійснене самим Грінченком. «Замість списку 49 тис. слів, — зазначає М. М. Пилинський, — ми одержали Словник з реєстром 68 тис. слів, а в зв'язку із застосуванням елементів гніздової системи загальна кількість слів, представлених у Словнику, перевищує 80 тис.» [10: 26].

Другий міф стосується часових меж, які охоплює «Словарь...» Б. Грінченка. Усупереч поширеній думці про те, що на час свого виходу Словник був уже застарілим, оскільки він відбивав стан розвитку української літературної мови до 70-х років XIX ст., бо це була межа, визначена редакцією «Киевской Старини», М. М. Пилинський стверджує, що «Словник Б. Грінченка в цілому добре відбиває стан розвитку української мови до 90-х років XIX ст., а якоюсь мірою і до часу свого виходу» [10: 27]. Підставами для такого твердження є: по-перше, уточнення щодо вимог, встановлених редакцією «Киевской Старини», яка вимагала обмежити коло літературних джерел Словника творами тих письменників, що почали писати до 1870 р. (а це означає, що твори І. Нечуя-Левицького, Панаса Мирного, Л. Глібова, П. Куліша, Марко Вовчок, Д. Мордовця, Я. Щоголева було використано без обмежень); по-друге, на основі вивчення архівних матеріалів М. М. Пилинський припускає, що Б. Грінченко використовував у своїй роботі «Словарь російсько-український» у 4-х томах М. Уманця і А. Спілки, виданий у Львові в 1893–1898 рр., для якого було опрацьовано твори письменників, що почали писати після 1870 р.: П. Грабовського, М. Коцюбинського, І. Карпенка-Карого,

М. Старицького, М. Кропивницького, І. Франка і самого Б. Грінченка. Тому, на думку М.М. Пилинського, міф про період «від Котляревського до 60-х років включно» слід уже давно поховати [10: 27]. За підрахунками Миколи Миколайовича, «з приблизно 80 тис. слів, уміщених у Словнику Б. Грінченка, лише 25 тис. не ввійшло до сучасного «Словника української мови» в 11-ти томах. Це справді вузькодialeктні, застарілі, рідкісні слова, письменницькі або фольклорні okazіоналізми, морфологічні та фонетичні варіанти, що в сучасній літературній мові не вживаються. Але чи міг Б. Грінченко на початку століття передбачити їх долю в умовах некодифікованості тодішньої літературної мови?» Такий «відсів» лексики у зв'язку з бурхливим розвитком української літературної мови у функціонально-стильовому й нормативному відношенні є, на думку М.М. Пилинського, цілком закономірним [10: 28]. Учений вважає, що в Передмові до наступного перевидання «Словаря..» Б. Грінченка слід підкреслити, що насамперед це словник української літературної мови XIX ст. з її широкими (вислів акад. Льва Щерби) нормами. Такою уявляли її собі сучасники словника. Таким вважали цей словник і в добу «золотого відродження» 20-х рр., перевидавши його 1925 р. для широкого користування, а не як «пам'ятку» [10: 28].

Основні положення статті М.М. Пилинського «Словник Б. Грінченка. Міфи і факти» збігаються з думками відомого українського вченого і громадського діяча Сергія Єфремова, викладеними у Передмові до другого тому «Словника української мови» 3-го виправленого й доповненого видання, яке він редагував разом із Андрієм Ніковським, що побачило світ 1927 року. Даючи високу оцінку Словникові, Сергій Єфремов називає його «першим словником української мови, про який мріяло і якого домагалось і коло якого працювало багато поколінь української інтелігенції» [4: V].

Докладніше спинимося на передмові Сергія Єфремова, що має назву «Як повстав Грінченків словник», оскільки вона містить і відтворену за документами історію «Словаря..», і оцінку самого С. Єфремова, і перші відгуки відомих українських мовознавців про лексикографічну працю та її редактора.

Ретельно вивчивши умови роботи над «Словарем..» і ті обов'язки, що покладала на Бориса Грінченка редакція журналу «Кіевская Старина», Борис Дмитрович надсилає першу відредаговану ним літеру **К**, яку він опрацював менш як за місяць, на суд експертам, за яких були — Павло Житецький та Кость Михальчук, «обидва високо авторитетні вчені, знавці філологічної науки в цілому і української мови зокрема». За словами С. Єфремова, це мав бути свого роду іспит, од якого залежала вся дальша робота. Обидва вчені відповіли докладними й широко мотивованими увагами, що, наприклад

у Михальчука, обернулись у справжній філологічний трактат, який і тепер можна читати з глибоким інтересом, як майстерний екскурс у правописні та граматичні питання. Павло Житецький у своєму відгукові, датованому 29 березня 1902 року, зазначає, що порівняно з попередньою редакцією Словника, тобто тією, що була надана журналом «Кіевская старина». нова редакція вигідно відрізняється поданням значень слів з усіма їх відтінками, що впливають з фраз, тобто з цитат-ілюстрацій, а також з понять, які передані словами і спираються на побутові явища життя, на матеріальну та духовну культуру народу. Коментарі першого типу, на думку П. Житецького, можна назвати *nominalia*, другого типу — *realia*. Останніх, як можна судити з матеріалів літери **К**, було дуже мало в словнику попередньої редакції. У словнику нової редакції значно виправлені *nominalia* і ще значніше поповнені *realia*, не кажучи вже про те, що додано 415 нових слів. Ця суттєва різниця становить величезний плюс нової редакції. Такий плюс, отриманий за короткий проміжок часу, свідчить про те, що словник перебуває в досвідчених і твердих руках (4: XVII).

Висновок Костянтина Михальчука: «..Міркуючи по тій першій спробі виправок словаря, яка зроблена поки що з буквою **К**, можна напевно сподіватись, що робота з редагуванням його піде спірно й дотепно, і не можна не радіти, що це важне діло дісталось до рук такого тямущого в ньому, широкого, роботящого та до того ще й вільного працівника, котрий напевно доведе його гаразд до пуття, аби тільки ніщо не заважало йому в роботі» [4: XVII].

Як підсумовує Сергій Єфремов, «самоук», «не авторитетний», без «потрібної наукової підготовки, навіть освіти» Грінченко іспит перед найбільшими тоді в українській науці авторитетами блискуче витримав [4: XVII]. У ході роботи над Словником не раз ще доводилося Грінченкові звертатися до експертів-мовознавців з усякими своїми сумнівами, міркуваннями, пропозиціями. Так, він поставив питання про виділення в Словнику «наречий» і отримав відповідь: «Все ваши соображения о наречиях абсолютно справедливы, поэтому предоставляется вам делать, как вы предполагаете». Те ж саме відповіли експерти на пропозицію подавати дієслова з префіксами окремо: «И это тоже верно. Делайте». І так систематично відбувалося з усіма запитами редактора. «З написів на зшитках бачимо, що експерти здебільшого погоджувалися з думками і формулюваннями їх у Грінченка, своїм авторитетом скріплюючи його здогади і спосіб роботи» [4: XVII].

Завершення передмови Сергія Єфремова «Як повстав Грінченків словник» є справжнім апофеозом Словника, словникарської праці, його невтомного творця. «Закінчення Словника української мови було на той час подією, якої заглушувати не могли навіть голосні політичні події 1905–1906 р.р.

І тому, що ця подія сталася, причина полягає насамперед, що б хто не говорив собі, в особі редактора.

В умовах тодішнього життя нашого я взагалі не знаю людини, що надалася б більш до такої роботи, ніж був Б. Грінченко. Коли ще можна було, нехай, одшукати рівного йому знавця мови, то робітника, з його видержкою, роботящістю, пильністю, акуратністю, «робочою дисципліною», — а це ж при малому часі на роботу мало колосальне значіння — у нас другого не було. З широкою освітою, нехай і не засвідченою відповідним дипломом, з колосальним знанням української мови, з деякою практикою навіть у спеціально словарній роботі, Грінченко єднав те, що найпотрібніше було саме в такій роботі: виразисту техніку, пунктуальність у розробці, добросовістність, строгий метод у праці... Деякі нотатки, що збереглися в наших матеріалах, показують, як пильно й педантично акуратно працював Грінченко, і як він раз-у-раз вивіряв сам себе. Маємо тут — і реєстри використаних та невикористаних джерел, і записи присланого від різних кореспондентів матеріялу, і найдетальніші обрахунки у всяких стадіях роботи, і навіть свого рода цифровий щоденник, і всякі питання про темога, і цілі проекти розроблюваних поодиноких слів... Всякий, хто мав з ним тоді якесь діло, пам'ятає його маленький кабінет на Гоголівській, ч. 8, завалений картками, зшитками словника, підручними книгами до такої міри, що й повернутись було буквально таки нігде. І в цьому кабінеті за працею, щоденно (крім неділь) з ранку до вечера, регулярно одсиджував редактор Словника, і результатом була нова порція щоденно обробленого матеріялу... С Шелухин, спорячись проти права Грінченкового словника зватись Грінченковим, каже, що, звичайно, каменярів не згадують, а тільки архітекторів будинку. Але Грінченко не був і архітектором словника». Архітектором, беручи це порівняння серйозно, він звичайно не був, як не був архітектором і ніхто з його попередників у даній сфері. Архітектура словників — річ вельми давня, світова, і свого оригінального плану тут не видумаєш: єсть певні норми, яких обов'язково додержувати кожному, хто працює над словником. Але коли вже брати це порівняння і вважати кожне слово за цеглинку або, ще краще, за необроблений каміньчик, потрібний для складання словарного будинку, то Грінченко був єдиним і справжнім його будівничим... Своїми руками брав він кожду цеглинку, кожен каміньчик, обтісував, обшліхтовував його, припасовував до сусідніх, клав на призначене загальним планом місце, додавав і нового матеріялу, зацементовував — і каміньчик по каміньчику ріс той будинок, аж поки виріс до вікопомного діла. Діло те було переломовим в історії нашої лексикографії, з його, як зазначено вже, починається нова в ній сторінка.

І цілком справедливо і по заслuzі завжди стоятиме першим на ній ім'я — Бориса Грінченка» [4: XXIII — XXIV].

У Передмові до перевидання «Словаря української мови», здійсненого фотомеханічним способом Видавництвом Академії наук Української РСР 1958 року за підписами авторитетних українських учених-мовознавців М. П. Бажана, О. І. Білецького, І. К. Білодіда, Л. А. Булаховського, В. С. Ільїна та М. Т. Рильського, порівняно з передмовою Сергія Єфремова, навпаки, загострено увагу на недоліках «Словаря..», підкреслено, що він перевидається як пам'ятка. Автори передмови наголошують на тому, що «Б. Д. Грінченко унікав науково-технічної термінології і слів, запозичених із інших мов, внаслідок чого ця лексика, крім досить широко поданої ботанічної і ткацької термінології та дуже незначної кількості інших науково-технічних термінів, представлена в Словнику недостатньо; так ми не знаходимо в ньому багатьох уже на той час поширених в українській мові загальноживаних слів і таких, наприклад, термінів соціально-політичного характеру, як **пролетаріат, буржуазія, клас, революція, соціалізм** і под., а також інших слів іншомовного походження... Усе це повинно бути певним застереженням для тих, хто буде користуватися даним перевиданням Словника української мови за редакцією Бориса Грінченка» [8: VI]. Далі автори Передмови засуджують спробу здійснити в 1927–1930 роках «виправлене й доповнене» видання Словника Б. Д. Грінченка за редакцією С. Єфремова та А. Ніковського, в якому виявилися націоналістичні настанови цих редакторів, яких презирливо названо «удосконалювачами». Зрозуміло, що в ці суворі постсталінські часи така передмова і така оцінка Словника була єдиною можливою путівкою в життя Грінченкової праці, що стала недоступною широкому загалові, адже її наклад становив 30 тис. примірників.

Виважену, ґрунтовну та об'єктивну характеристику з позицій сучасного стану лексикографічної теорії та практики дає «Словареві..» О. О. Тараненко у післямові до перевидання 1996 року «Збирайте, як розумний садівник, достиглий овоч у Грінченка...» [12]. Беручи до уваги оцінку та українську лексикографічну критику «Словаря..», О. О. Тараненко узагальнює погляди на «Словар..» своїх попередників та викладає власне бачення його ролі та місця в історії української та слов'янської лексикографії. З притаманною йому скрупульозністю учений передусім звертає увагу на те, що в назві лексикона виступає слово *Словарь*, «не характерне для сучасної літературної мови як із власне лексичного, так і з фонетичного боку», і пояснює це неунормованістю на той час, варіантністю найменувань лексикографічної праці *словар і словарь, словник, словниця*, а також орієнтацією упорядника

в поданні іменників чоловічого роду на **-р** на частину південно-східних говорів (пор. у «Словарі.. « форми *базарь, вівтарь, вівчарь* та ін.) [12].

Щоб скласти належне уявлення як про сам Словник, так і про роботу над ним упорядника, слід, на думку О.О. Тараненка, обов'язково мати на увазі кілька принципів, якими керувався Б. Грінченко в доборі та опрацюванні реєстру. Насамперед, за своєю джерельною базою, добром лексичного матеріалу словник був зорієнтований на народну основу — «слова народної мови». Саме цим пояснюється система пріоритетів у використанні джерел: на першому місці — записи народнорозмовної та фольклорної мови, а потім уже інші джерела, зокрема літературні твори. Друга особливість — це обережний, критичний підхід упорядника до використання наявних матеріалів. Б. Грінченко намагався подавати в Словнику лише ті слова й вислови, в реальному існуванні яких він був особисто впевнений, супроводжуючи їх, як правило, ілюстраціями і паспортизуючи за твором, місцевістю тощо. Намагання йти суворо за фактом, подавати тільки одиниці, засвідчені в картотеці, — це істотна позитивна риса Словника. Третя особливість — це переважно описово-реєстраційний характер лексикону, тобто подання в ньому лише тих слів і форм, що були засвідчені в наявній картотеці, яка була, звичайно, далеко не повною, що добре розумів і сам Грінченко, а це не могло не призвести до неадекватності реєстру Словника реальному станові мови. Кожен із трьох визначених О.О. Тараненком принципів, що ними Борис Грінченко керувався під час укладання Словника, має як виразно позитивні, так і деякі негативні сторони, на які також звертає увагу О.О. Тараненко.

Якщо характеризувати Грінченків Словник за трьома основними показниками, які насамперед визначають обличчя будь-якого словника: повнотою зібраного матеріалу, інформативністю словникової статті і надійністю, вірогідністю реєстру та його лексикографічної інтерпретації, то, безперечно, що за параметром точності, вірогідності поданого матеріалу він цілком на рівні тих вимог, які ставляться перед лексикографічною працею.

Оцінюючи значення «Словаря української мови» в 4-х томах, який з повним правом називають Словником Грінченка, О.О. Тараненко справедливо зазначає, що визначний український письменник, перекладач, філолог, етнограф, культурно-громадський діяч Борис Дмитрович Грінченко увійшов в історію вітчизняної культури насамперед як основний творець першого ґрунтового словника української мови [12]. В українській лексикографії Словник Грінченка був найповнішим зібранням української лексики протягом півстоліття — аж до виходу в світ шеститомного «Українсько-російського словника» (1953–1963). Він зберігає своє значення і тепер, незважаючи на наявність

такої ґрунтовної лексикографічної праці, як «Словник української мови» в 11-ти томах (1970–1980),— не лише як лексикографічна пам'ятка, як цінний документ з історії та діалектології української мови, а й як скарбниця української національної мови XIX ст. в цілому. І не тільки тому, що близько 25 тис. слів із Словника Грінченка з тих чи тих причин відсутні в одинадцятитомному словнику з його реєстром понад 134 тис. слів, а насамперед тому, що на його сторінках «у фантастичній лексичній щедрості, в багатющому духовному спектрі постало саме життя народу, постало в усьому розмаїтті, в усій достовірності дум і почуттів» [2: 297].

Стислий огляд передмов до видань «Словаря української мови» за редакцією Бориса Грінченка свідчить про те, що його оцінка в різні роки була різною: від прискіпливої критики та прямих заперечень (у 30–50-х роках) до щирого захоплення та всенеродного визнання (20-і, від 60-х років і донині). Однак, незаперечною завжди була думка про нього, як про найповніший і найдосконаліший український словник на початок XX ст.

За словами Петра Стебницького, «..пам'ять про Грінченка живе і житиме в його писаннях. Наукові його праці ще довго не втратять своєї ваги, а його словник буде джерелом для дослідів чистої народної мови і основою до всієї нової словарної роботи» [11: 28].

Література

1. Бурячок А. А. «Словник» Б. Грінченка в контексті слов'янської лексикографії / Борис Грінченко: Тези доповідей. — Ворошиловград, 1988. — С. 95.
2. Гончар О. Т. Цвіт слова народного // Письменницькі роздуми. — К.: Дніпро, 1980. — С. 296–303.
3. Горецький П. Й. Історія української лексикографії. — К., 1963. — 244 с.
4. Єфремов С. Як повстав Грінченків словник (На підставі документів) // Б. Грінченко. Словник української мови: 3-є вид., випр. та доп. / За ред. акад. С. Єфремова та А. Ніковського. — К., 1927. — Т. 2. — С. V–XXIV.
5. Котова Н. С. К проблеме контактов азово-днепровской и днепро-донецкой культур // Каменный век на территории Украины: некоторые аспекты хозяйства и этнокультурных связей. — К.: Наук. думка, 1990. — С. 39–47.
6. Отчет о присуждении премии Н. И. Костомарова. — СПб, 1906. — VIII, 47 с.
7. Паламарчук А. С. Українська радянська лексикографія (Питання історії, теорії та практики). — К.: Наук. думка, 1978. — 204 с.
8. Передмова // Словарь української мови / Упорядкував, з додатком власного матеріалу, Борис Грінченко. — Т. I. — Київ, 1907; перевидання фотомеханічним способом: К., 1958. — С. V — VIII.

9. Пилинський М. М. Мовна норма і стиль. — К.: Наук. думка, 1976. — 288 с.
10. Пилинський М. М. Словник Б. Грінченка. Міфи і факти // Мовознавство. — 1988. — № 6. — С. 25–32.
11. Стебницький П. Борис Грінченко. — К., 1920. —
12. Тараненко О. О. «Збирайте, як розумний садівник, достиглий овоч у Грінченка...» (Післямова до «Словаря української мови» за редакцією Бориса Грінченка) // Словарь української мови: в 4-х т.: фотопередрук. — К.: Наук. думка, 1997. — Т. 4.

Iryna HNATYUK

«Ukrainian language dictionary» edited by Boris Hrinchenko In assessing Ukrainian linguists

This article analyses the works of Ukrainian linguists, who have set out their views on the role and place «Ukrainian language vocabulary» edited by Borys Hrinchenko in Ukrainian lexicography.

Катерина Глуховцева

Внесок Б. Д. Грінченка у вироблення наукових засад вивчення українських діалектів

Перша половина XIX століття позначена увагою до діалектної мови, вивчення якої велися переважно екстенсивним шляхом, що пов'язаний із кількісним, а не якісним збільшенням діалектних свідчень, розширенням територіального простору обстеження, пізнанні екзотики живого говору [6: 6–7]. Проте в останній чверті XIX століття поглиблене вивчення територіальних говорів уже здійснювалося за низкою напрямів, серед яких можна назвати, зокрема, порівняльно-історичне вивчення українських діалектів, розробку проблеми системної організації говору, дослідження процесів нівелювання диференційних рис говірок, удосконалення методики збирання й обробки фактичного матеріалу, перевірка на практиці ідей лінгвістичної географії. Це свідчить про те, що дослідження українських діалектів у вказаний час проходить інтенсивним шляхом [6: 10].